

gondolom, nekünk is lenne mit hasznosítanunk a több évszázados lekipásztori tapasztalat során nyert tudás kincsestárából.

Visszakanyarodva hasonlatunkhoz és a narkós kérdéshez, ismerve az egyre fiatalabb korosztályok felé tolódo kábitószerhasználat és egyéb önpusztítási módok, öngyilkosságok emelkedési trendjét, belegondolva a fiatal korosztályban terjedő értékvesztettség több nemzedékre előre vetíthető, beláthatatlan következményeibe – azt hiszem, joggal beszélhetünk ebben az esetben futótűzről vagy erdőtűzről. Ma már az állami szervek is belátják, hogy egy kicsit későn kezdtünk kapkodni nem létező fecskendőinkhez.

Úgy gondolom, hogy luxus lenne ebben a helyzetben lemondani az egymásnak nyújtható segítség lehetőségeiről, és nem érünk rá most előítéleteink pátyolgatására. Minden perc drága, most kevéske vizünket kell összerakni, és az sem mindegy, hogy vaktában, készületlenül pazaroljuk, vagy okosan, képzetten, szervezeten használjuk erőnket.

Szabó János

ÉLŐ VILÁGEGYHÁZ

XAVIER THEVENOT

Az alkoholbeteg és a keresztény hittudomány*

Mindjárt az elején meg kell vallanunk, hogy a teológia csak nagyon korlátozott mértékben tud konkrét segítséget nyújtani a betegeknek. A teológiai fejtegetés bizony nagyon elvont lehet annak, aki az alkohol okozta elidegenedéstől szenved. Az a veszély is fennállhat, hogy a teológus csupán arra törekszik, hogy a társadalmat megvédje azoktól, akiket az jobb esetben betegeknek, rosszabb esetben züllötteknek tart. Pedig a teológia sok téves nézetet eloszlathat az alkoholbeteg és Jézus Krisztus Istenének viszonyára vonatkozóan. Hozzásegítheti az alkoholbeteg azokhoz a lelki erőforrásokhoz, amelyek lehetővé teszik, hogy társas kapcsolataiban jobban éljen azokkal a lehetőségekkel, amelyeket a zsidó–keresztény tradíció nyújt.

* 1984 júniusában, Nizzában „Az alkohol és a vallások” című tanácskozás keretében elhangzott előadás.

I. Az alkoholbetegek: az Örömhír részesei

Az orvostudomány ma már elismeri azt a tényt, hogy az alkoholizmus betegség, mégpedig különösen félelmetes betegség, mert a személy szabadságát veszélyezteti. Az alkoholista észreveszi, hogy az italozás vágya hatalmába kerítette és ez a vágy erősebb nála. Legtöbbször jól tudja, hogy az italozás árt az egészségének, csökkenti munkaerejét, elsiváritja érzelmi életét – mégis szinte tehetetlenül sodródik egyre mélyebbre az alkoholizmus halálos örvényében. Mély szakadék támad tettei és szándékai között. Ebből a betegnek az az érzése, hogy magatehetetlen. Ez aztán belső ingerültséggel tölti el. „Nyomorúságos alak vagyok, a semminél is alávalóbb” – fakad ki végül. Hamarosan a környezet számára is elviselhetetlenné válik az egyre fokozódó italozás. A környezet védekezésül olyan formában reagál, ami rendszerint fájdalmasan érinti az alkoholista személyt. Túlságosan gyámkodnak fölötte, maró gúnnyal „züllött alaknak”, sőt „toprongynak” kiáltják ki; akarata ellenére elvonókúrára akarják kényszeríteni; büntudatát még azzal is tetézik, hogy őt teszik felelőssé a házasság vagy a család minden bajáért; félrehúzódnak tőle stb. Az alkoholtól való függés mélyeséges magányhoz, sőt kiközösítettséghez vezet. Ilyen módon az alkoholista szükség-szerűen a társadalom peremére sodródottak és a kiközösítettek pszichológiai és szociális helyzetébe kerül, s ránehezedik mindaz a belső szenvedés és reménytelenség, ami ezzel az állapottal jár.

Ilyen helyzetben mi mondanivalója lehet a keresztény hittudománynak? Legelőször is az, hogy tudatosítja: Isten Fia, Jézus Krisztus elsősorban a betegekért jött el, az elnyomottakért, a bűnösökért. Tágabb értelemben mindazokért, akiket a társadalom hajlamos kivetni magából, mert gőgös lenézéssel magához méltatlan, zavaró elemnek, „haszontalannak” tartja őket, mert ezek az emberek arra emlékeztetik, hogy saját maga is vétkes az ő bajukban. Annak, hogy Isten eljött az emberek közé, az Írás szerint első jele az, hogy „a szegényeknek az evangéliumot hirdetik”. A Názareti Jézus első tanítása Lukács evangéliuma szerint annak a kinyilatkoztatását tartalmazza, hogy általa valósult meg Izaiás próféta jóvendőlése: „Elküldött, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek s hirdessem a foglyoknak a szabadulást.” (Lk 4, 18) Az alkoholisták joggal sorolhatók a foglyok és elnyomottak közé, mert az alkohol rabjai.

A keresztény teológia első fölfedezése tehát az, hogy a hatalom birtokosaival szemben Isten az alkoholbetegek oldalán áll. A keresztény teológia eljuttat bennünket arra a meggyőződésre, hogy Jézus megkívánja tőlünk, hogy példája szerint minden elnyomottnak felebarátjává legyünk. Ez azonban nem jelenthet gyámkodást. Az Ő magatartásán sem érződött semmilyen fölényeskedő gyámkodás. Őt is borisszának vagy elmebetegnek tartották pusztán azért, mert a kor társadalmi illemszabályai ellenére rendszeresen látogatta azokat, akiket a kor fölfogása bűnösöknek minősített. Jézus annyira együttérző volt a szegényekkel és a szenvedőkkel, hogy az evangélium méltán alkalmazza rá Izaiás prófétának azt a szövegét is: „Magára vállalta bajainkat és hordozta betegségeinket.” (Mt 8, 17) Jézus szolidaritása a kitaszítottakkal még jobban kitűnik abból, hogy saját maga is átéli a társadalmi kiközösítettség legsúlyosabb formáját, a halálbüntetést. Egy társadalom eljuthat odáig, hogy olyan kevéssé bizik egy ember jövőjében, hogy a halálbüntetést szabja ki rá, csak hogy megszabaduljon tőle. Igaz szívvel olvasva az evangéliumot, egyre inkább meggyőződésünk lesz, hogy ha nem bízunk az alkoholbeteg lehetséges jövőjében, és nem vagyunk hajlandók együttműködni vele ezért a jövőért – elutasító magatartásunk határozottan ellenkezik Istennek az emberre vonatkozó akaratával.

Hangsúlyozom: együtt kell működni a beteggel, nem pedig „foglalkozni” vele. A Názareti Jézus magatartása egy másik teendőnkre is rávilágít. A testi-lelki betegségben szenvedőknek azzal nyújthatunk leginkább segítséget, ha fölébresztjük felelős-

ségtudatukat. Isten nem szabadítja meg az embert annak közreműködése nélkül. Az isteni segítség nem ment fel az erkölcsi felelősség alól, ellenkezőleg, felelőssé tesz; rávezt arra a felismerésre, hogy Isten a gyöngeségben mutatja meg hatalmát. (2 Kor 12, 9) Isten üdvözítő akaratának akkor teszünk eleget, ha komolyan vesszük az alkoholbeteg személy szabadságát, ha hozzásegítjük, hogy visszanyerje a már elvesztettnek hitt emberi méltóságát; ha ráeszméltetjük arra, hogy ez a méltóság Isten szemében sohasem vészett el, mert Isten nem szűnt meg bízni az emberben, bármit tett is. Vizsgáljuk meg néhány esetben, mit tesz Krisztus a betegek, a kirekesztettek, a bűnösök üdvéért. Így majd jobban megértjük, hogyan válthatja valóra az alkoholbeteg és környezete Isten üdvözítő akaratát.

1. Jézus feltétel nélkül gyógyít

Jézus az őszinte hozzáfordulás szándékán kívül nem köti semmiféle előfeltételhez sem azt, hogy befogadja az eltévelyedetteket. „Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek. Nem az igazakat jöttem hívni, hanem a bűnösöket” – mondja. (Mk 2, 17) Az evangélium számos epizódja tanúsítja, hogy Jézus nem sokat törődik a személyeket megbélyegző társadalmi vagy vallási előítéletekkel. Képesnek tartja az embert arra, hogy akár megváltoztassa saját életmódját, akár megoldja az eléje tornyosuló problémákat. Jézusnak ez a feltétel nélküli elfogadó magatartása figyelmeztet: ne úgy tekintsünk az alkoholbetegre, mint az alkohol rabjára, hanem mint felelős személyre, aki képes arra, hogy döntéseket hozzon emberi fölemelkedése érdekében. Ezért kerülni kell az olyan megbélyegző kifejezéseket, amelyek túlságosan fölmentik a személyt és környezetét a felelősség alól. Nevezetesen, ha az „alkoholista” kifejezést főnévként használjuk, ez azzal a veszéllyel jár, hogy a személyiséget egyetlen személyiségjegyre szűkítjük le. Helyesebb a „beteg” megjelölést használni. A beteg ugyanis inkább képes arra, hogy többé-kevésbé felelős módon szabályozza betegségét vagy a betegséghez való viszonyát. Ezzel eljutottunk a második teológiai megállapításhoz.

2. Jézus a bűnösség helyes megállapításával szabadít meg

Az alkoholbetegnek és környezetének egyik legnagyobb nehézsége, hogy megfelelően meghatározza felelősségének mértékét Isten és az emberek előtt. A beteg gyakran úgy érzi, hogy erköcstelen vagy bűnöző, és úgy is bánnak vele. Akad olyan vélekedés is, mely szerint az alkoholizmus lehet ugyan betegség, de lehet Isten büntetése is a beteg vagy valamelyik őse bűnéért. Ugyanakkor mások szinte bújnak a betegség fogalma mögé, hogy ezzel minden felelősséget elhárítsanak magukról. Az ilyen magatartásokkal szemben az evangélium két megkülönböztető kritériumot jelöl meg.

Az első kritérium: Senki sem állíthatja azt, hogy valakinek a betegsége egy bűn következménye, azaz Istennel való szándékos szembehelyezkedésének az eredménye.

Jézus a vakon született ember meggyógyításánál, tanítványai kérdésére, hogy a betegség a vak ember szülei bűnének következménye-e, azt feleli: „Sem ez nem vétkezett, sem a szülei...” (Jn 9, 3) Valójában a betegség legtöbbször olyan fiziológiai, pszichológiai, szociális okok egybeesésének következménye, amelyek a személy akaratára ellenére fejtik ki hatásukat. Ez érvényesül az alkoholbetegség esetében is. Tehát semmiképpen sem kapcsolható össze törvényszerűen a beteg bűnösségével. Annál kevésbé, mivel egyedül Isten az, aki ítéletet mond az ember fölött. (1. Kor 4, 4) Az igaz, hogy a Szentírás kapcsolatba hozza egymással a bűnt, a betegséget és annak megnyilvánulási formáit. (Lk 13, 16; Pt 8, 16) Az a kérdés, hogy az alkoholizmus esetében kimutatható-e ilyen összefüggés. Valószínűleg igen. Az alkoholbetegség ugyanis súlyosbodhat például a társadalom hibájából, amikor embertelen nyereségvágyból az

alkoholfogyasztást növelni törekszik. De az alkoholbeteg is fokozhatja elidegenedését azáltal, hogy szándékosan elutasítja azokat az eszközöket, amelyek szabadulását hozhatnák. Más szóval: az alkoholbeteg elsősorban nem azért hibáztatható, mert alkalmoszerűen iszik. Az ivás ugyanis ellenállhatatlan szükségszerűség, amely a beteget gúzsba köti. Viszont azért már bűnösnek mondhatjuk a beteget, mert visszautasítja a neki felajánlott lehetőségeket, hogy hosszú távon megszabaduljon betegségétől (például: elvonókúra; csatlakozás volt alkoholisták absztinens csoportjához; családi vagy munkahelyi életkörülmények rendezése stb.). Ezek a megfontolások vezetnek a második kritériumhoz.

A második kritérium: A bűn súlyossága nem okvetlenül arányos a büntudat súlyosságával. A pszichológusok feltárták a tudatalatti én bonyolult és kifinomult működését a büntudat terén. A lelkiismeret-furdalás (a tudatos ént mardosó fölöttes én) ritkán van arányban a bűn objektív súlyosságával. Így gyakran megesik, hogy amikor az alkoholbeteg kijózanodik részszegségéből, „rettenetesen haragszik saját magára” és bűnösnek tartja magát, holott szabad akaratának nagyon kevés köze volt az egészhez. Ilyenkor aztán az önmegvetés és önsajnálát hamis tudatába süllyed, amivel csak károsítja önmagát és bezárkózik önmagába. Ezért fontos, hogy környezete segítse őt abban, hogy ki tudjon törni a megaláztatások ördögi köréből, ismerje fel, hogy Isten nem egy büntudattól összetört embert akar maga előtt látni, hanem olyat, aki biztosan áll a maga lábán, vagyis alázatosan elismeri saját korlátait, és jövőjét teremtőmegváltó Istenének kezébe helyezi. Lehetséges, hogy a keresztény alkoholbetegnek legszebb élménye az, amikor ráébred, hogy Isten mindig szereti őt, még bukásai közepette is. Bűnbeesése után mindig bűnbocsánatot nyerhet, ha Krisztushoz visszatér.

3. Jézus a beteget is bevonja a gyógyításba

Krisztus üdvözítő tevékenységének sajátossága, hogy sohasem elégszik meg azzal, hogy követői egy üzenet passzív hallgatói legyenek. Ellenkezőleg, követőit is – ahogy az evangélium mondja – „emberek halászává” teszi. Ez azt jelenti; hogy akiket Jézus meggyógyít, azokat egyúttal gyógyítókká is teszi. Rájuk bízva, hogy az örömhírt vigyék meg minden szenvedőnek: azt a jó hírt, hogy lehetséges a szabadulás. Isten, aki – ahogyan Jézus anyja mondja hálaadó énekében – „letaszította trónjukról a hatalmasokat, az alázatosakat pedig fölemelte” (Lk 1, 52), szeretetének logikája szerint a világ „hitványait és megvetettjeit” választja ki arra, hogy megszegyenítse az okosok álbölcsességét. „Így senki sem dicsekedhet Isten előtt.” (1 Kor 1, 27–29) Valóban megfigyelhető az evangéliumban, hogy a keresztény hit első tanúi legtöbbször alacsony származású férfiak és nők, olykor nagyon zavaros múlttal (prostituáltak), olykor kétes erkölcsiségű foglalkozás üzői (a római hódítók szolgálatában álló adószedők, vámosok), Krisztus-tagadók (Szent Péter) vagy keresztényüldözők (Szent Pál). Mindezek a személyek, akiket múltjuk alapján méltán elmarasztalhatott koruk jól nevelt társadalma, Krisztusnak hála, kiválasztott hírnökei lettek az Isten ajándékozta megváltásnak. Éppen ezért a keresztény hit kezdeti eseményeinek ismertetése nagymértékben hozzájárulhat ahhoz, hogy meggyőzzük az alkoholbeteget – akit a társadalom oly gyakran megvet –, nem szükségszerű az, hogy gyámolított legyen. Ellenkezőleg: Isten kegyelmével arra kell törekednie, hogy ő legyen mások segítségére. Nevezetesen, ha ereje engedi, meg kell kísérelnie, hogy más alkoholbetegnek segítsen „kigyógyulni”. Ha pedig túl gyöngének érezné magát ilyen feladatra, akkor saját, a kábító méreggel szembeni gyöngeségének tudata tegye őt megértővé és segítőkészé – ha másképp nem, legalább imádsággal.

A keresztény hitnek Jézus üdvözítő eljárását szemléltető, meggyőző példái fölszabadító erővel ráébreszthetik a hívó beteget arra, hogy a keresztény életszentség nem

tévesztendő össze a tökéletességgel vagy az emberi sikerrel. A keresztény felfogás szerint előfordulhat az, hogy valaki emberileg elrontotta az életét, nyomasztják megoldatlan lelki és környezeti problémák, eközben Isten előtt mégis nagy szentté válhat. Világosabban: ha egy alkoholbeteg minden erőfeszítése ellenére sem képes megszabadulni az ital béklyójától, mégis szentté válhat Isten ingyenes kegyelméből. Erre meggyőző evangéliumi bizonyíték a jobb látór példája: elrontotta ugyan az életét, Jézus mégis megígérte neki, hogy Ővele együtt lesz része az örök életben. (Lk 23, 31–33) A szentség nem feltétlenül a „gyógyulás” kísérletének sikerén múlik, sokkal inkább a megújuló folytonos kapcsolatkeresésen Istennel és az embertársakkal. Ha pedig ez a törekvés zátonyra fut, akkor a megszentelődés útja – az emberi tehetetlenségben is – a ráhagyatkozás Isten nagylelkűségére, aki eljött, hogy „megmentsse, ami elveszett”. (Mt 18, 11 és 14) Az alkoholbeteg úgy szentelődhet meg, hogy elvállalja a gyakran zűr-zavaros kivonulást a „szolgaság és hazugság házá”-ból: az alkoholból. Közben fokozatosan eljut annak felismerésére, hogy a szabadság és az igazság Istene benne, a betegben akar „szállást” venni. (Jn 6, 56; 15, 4) A beteg a megszentelődést úgy éli át, mint valóságos exodust, kivonulást. A zsidó-keresztény történet egyik alapvető eseménye, a kivonulás Egyiptomból Mózes vezetésével (Ex 1–34) az alkoholbetegnek példaként szolgálhat arra, hogy milyen lehet az ő szabadulásának útja Istennel.

II. Az alkoholbeteg lelkülete – az exodus lelkülete

Az exodus megünneplése a zsidó nép ünnepei közt központi helyet foglalt el: benne Isten jósága nyilvánult meg irántuk. Így van ez a keresztényeknél is, akik minden szentmisében Jézus Krisztus húsvétját ünneplik, az Újszövetség szerint végső beteljesedését mindannak, aminek előképe a Mózes korabeli húsvét: a kivonulás Egyiptomból, a vándorlás a pusztában, a megérkezés az Ígéret földjére.

Úgy vélem, az alkoholbeteg szabadulását valóságos húsvéti megújulásnak és újra végbemenő exodusnak tekinthetjük, hiszen itt e két esemény minden mozzanata megtalálható.

Először: Izrael népének húsvétja azért vált lehetővé, mert az egyiptomi rabszolgaságban eljutott egy olyan pontig, amikor az élet már lehetetlenné vált számára. Hogy az alkoholisták egyik gyakori kifejezését használjuk: „holtpontra jutottak”. Attól kezdve készek elfogadni Mózesnek, Isten küldöttének felhívását a felszabadító kivonulásra, amely hosszú és megpróbáltatásokkal terhes lesz. Valami hasonlót tapasztalunk az alkoholbetegnél, amikor megkísérli, hogy többé ne igyon. Csak amikor „holtpontra jutott”, akkor döbben rá igazán, hogy választania kell: vagy a társadalmi kapcsolatok teljes elhalása, vagy a készség és a nyitottság a másokkal való kapcsolatremérésre. A betegnek fel kell ismernie azt, hogy egyedül képtelen a szabadulásra. Neki is, akár Izrael népének, el kell ismernie, hogy rabszolga. De biznia kell Isten hatalmában, aki ugyan nem fogja őt közvetlenül, mintegy mágikus módon megszabadítani, hanem felszólítja, hogy embertestvéreivel szolidaritásban vegye kezébe saját életének irányítását és egyben hagyatkozzék rá Teremtőjének és Megváltójának jóságára.

Másodszor: az üldözött nép kemény csatával vonult ki a rabszolgaság földjéről, s csak a tengeren átkelve pihenhetek meg kissé. Így van az alkoholbeteg is. Ha elhátározta, hogy szakít az alkohollal, meg kell vívnia az alkoholelvonás nehéz csatáját, miközben az elidegenítő vágyak újra meg újra hatalmukba akarják keríteni. Ezt a sokszor rettenetes csatát nem lehet megnyerni Isten és az embertestvérek nélkül. Ha sikerül túljutni az elvonásnak ezen a szakaszán, még hátravan a továbbélés lényege: az absztinencia hosszú menetelése, mint a zsidó nép hosszú vándorlása a sivatagban.

A zsidó nép szabadulásának ez a harmadik, félelmetes szakasza a tulajdonképpeni exodus. A Biblia arra tanít, hogy ez az út csak akkor zökkenőmentes, ha a nép elfogadja azt, hogy napról napra éljen (Ex 16, 19); nem lehet huszonnégy óránál előbbre tekinteni. Az alkoholbetegnek is így kell végigjárnia absztinensen a nélkülözés ismeretlen útját, egy napnál előbbre nem tekintve, huszonnégy óráról huszonnégy órára élve, tartózkodva az alkoholtól, és bízva, hogy Istennek és embertársainak segítségével végig tudja járni a szabadulás útját.

Az exodus térben folyik le, itt azonban elsősorban az időbeliséget hangsúlyozzuk. Egy alkoholbeteg „gyógyulása” csak lassú folyamat eredménye lehet, annyira nehéz megszabadulni az alkoholfüggéstől. Teljes egészében el kell fogadni az időbeliséget és a bibliai üzenetet, meg azt a végső felismerést, hogy a keresztények Istene, a zsidó nép Istene hosszútűrő Isten. A türelem az alapja a kiengesztelődés folyamatának; türelem újramelegedni a bukások és a visszaesések után is. A transzcendens erők nem okozhatnak rövidzárlatot az emberi kapcsolatokban. Nézzük Jézus első megkísértését Lukács evangéliumában: „Ha Isten fia vagy, nem kell más tened, csak mágiával változtasd ezeket a köveket kenyérré.” Rendes körülmények között ahhoz, hogy kenyérhez jussunk, igénybe kell vennünk a társadalmi közvetítőket, mint a pék, a földműves, a molnár, a terménykereskedő, az ipar stb. A táplálkozáshoz társadalmi közvetítőkre van szükség. Jézus elutasítja a vallásosságnak olyan formáját, amely mellőzi az emberi-társadalmi közvetítést. Mélyen hiszek Istenben, hiszek az Isten mindenhatóságának természetfeletti erejében, amely tetszése szerint megnyilvánulhat gyöngeségekben, de a természetfeletti mindig arra indít, hogy teljesen igénybe vegyem emberi képességeimet, társadalmi, fiziológiai és pszichológiai vonatkozásban egyaránt.

Végül: a pusztai vándorlás megpróbáltatásai olyan kemények, a rabszolgaság előnyös mozzanatainak kedvező emléke viszont olyan csábító volt, hogy a zsidó nép a kétségek közt visszaesett a bálványimádásba (Ex 32). Hamar elfeledte, hogy a bálvány mindig hazug, és csak Isten szabadsága vezethet a teljes igazsághoz. De Isten hű maradt szabadító ígérétehez. A zsidó népet újból megtérésre és útjának bátor folytatására szólította fel.

Az alkoholbeteg is gyakran csábítják az ital hamis ígérétei. Mintha azt súgná neki az alkohol gonosz szelleme: „Velem erősebb leszel!” És akkor egy pillanatra elfelejti a „poklot”, amiből kiszabadult. A kísértésnek egy magányos pillanatában az első pohár után nyúl, és hamarosan visszaesik a rabszolgaságba, amelyiktől már végleg szabadnak érezte magát. Ekkor aztán, mint a zsidó népnek a pusztában, neki is újra fel kell ismernie azt az igazságot, hogy Isten visszavonhatatlanul megígérte a jövőt adó szabadságot, hogy soha senkit nem hagy magára a bukásban. Végeredményben a visszaesés fájdalmas élménye teszi lehetővé, hogy meghallja Isten szavát: „Bármit tettél is, én mégis bízom benned!”

*

Végül megjegyezzük, hogy az Isten ígéjével való gyakori találkozás megóvhatja az alkoholbetegét egy hamis vallásosság illúziójától. Az élő Krisztus üdvösséghezó áldozatának megünneplése az Egyházban pedig lehetővé teszi a betegnek, hogy megőrizze magában a számára legszükségesebb lelki magatartást: a reményt, minden kilátástalanság ellenére is. Ha őszintén imádkozott, egy napon majd rájön a megdöbbentő igazságra: Isten nem szűnik meg bízni az emberben, ezért bármi történik is, az ember is remélhet Istenben.